

Innspill, ny leselyststrategi fra Stiftelsen Litteraturhuset

Ved daglig leder Susanne Kaluza, mai 2023

Innspillmøtet:

Først vil jeg berømme regjeringen for å jobbe med denne leselyst strategien, og tenker det aller viktigste tiltaket er å bygge forståelse for viktigheten av dette arbeidet også hos de andre statssekretærene, statsrådene og departementene.

- Jeg er veldig glad for at Kunnskap er med- fordi skolen er avgjørende for leselyst. Vi trenger kompetente, motiverte lærere, skolert i lesetrening, som leser bøker sjølv og som har nok tid til å gjøre jobben sin. Vi trenger tilstedeværende skolebibliotekarer med velfylte hyller.
- Vi må ha med Helse og Barne og Familie - vi vet tid brukt på sosiale medier blant annet øker psykisk uhelse hos jenter. Bøker gjør det ikke.
- Finans og Næring- fordi når norske studenter viser en «urovekkende lav evne og vilje» til å lese lange og krevende tekster, slik professor Espen Ytterberg ropte varsko om i januar, er dette en risiko for norsk fremtidig konkurranseevne og verdiskapning. Kina topper forøvrig PISA undersøkelsen med toppresultater i lesing.
- Forsvar - fordi når autoritære regimer pøser milliarder inn i desinformasjonskampanjer, Kreml bruker alene 16 milliarder på dette i året, er en opplyst og kildekritisk befolkning en viktig del av Norges myke forsvar.
- SMK fordi vi er avhengig av at dette arbeidet prioriteres i alle ledd, helt fra topps. Derfor er det så viktig at Jonas Gahr Støre i sin landsmøtetale trakk fram nettopp viktigheten av å lese og uttrykket bekymring over at halvparten av norske ungdommer ikke leser bøker på fritiden. Det er en bekymring vi alle deler med statsministeren.

Men hva skal til for å bedre de fallende leseferdighetene i Norge?

Det utkrystalliserer seg tre hovedområder:

- 1) **Befolkningen må lære å lese.** Godt. Også lengre sammenhengende tekster. Lesestart er viktig, men jeg vil i sær trekke fram viktigheten av en strategi for de yngste ungdommene, mellom 12 og 15 år, for det er som vi vet her mange faller av. I sær gutta, men også jentene.
- 2) **Befolkningen må ha tilgang på bøker.** Et bredt spekter, som kan friste til lesing enten du er interessert i krim, kunstig intelligens eller kvensk. At skolebibliotekene må styrkes kan ikke gjentas ofte nok. Innkjøpsordningen for sakprosa til barn og unge må gjøres automatisk.
- 3) **Befolkningen må eksponeres for bøker og litteraturformidling.** Gjennom litteraturhus, litteraturfestivaler eller i den kulturelle skolesekken. Dette er essensielt for å få opp den indre motivasjonen for lesing.

Mer konkrete innspill kommer skriftlig. Men før jeg avslutter vil jeg komme med en innstendig oppfordring om å styrke Norsk Forfattersentrum, som i motsetning til andre viktige institusjoner som jobber for leselyst ikke har mottatt økte ressurser i forbindelse med leselyst arbeidet. De

formidler årlig over 10 000 litteraturarrangementer og er en viktig garantist for at norske forfattere skal ha inntekt å leve av, slik at de kan fortsette å skrive bøker relevant for norske lesere.

Uten forfattere, ingen leselyst.

Så til de konkrete spørsmålene dere ønsket svar på:

De tre største utfordringene knyttet til lesing og leselyst?

1. De massive markedsuskene som jobber for å lokke oss alle inn i digitalt konsum på plattformer som Meta og TikTok.
2. Fallende konsentrasjonsevne. Både barn og ungdom har dokumentert fallende evne til å lese sammenhengende lengre tekst.
3. Sosiale forskjeller.

De tre viktigste målgruppene?

1. **Unge tenåringer:** 12-15 år, alderen vi vet mange faller fra lesing. Hvis vi ikke gjør dem til lesere før de er ferdige med ungdomsskolen er det mye tyngre jobb å få dem til å lese senere
2. **Lesestartere:** 4-8 år, befolkningen må lære å lese godt. Vi må styrke lesingen i skolen og få opp den indre motivasjonen og leseglede.
3. **Voksne lesende forbilder,** i sær minoriteter.

Tre viktigste tiltak

1. **Tilgang** på bøker: Rett til skolebibliotek bør lovfestes og definisjonen tydeliggjøres. Vi trenger kompetente skolebibliotekarer og en automatisk innkjøpsordning for sakprosa til barn og ungdom. Barna bør også selv få rå over en viss andel av innkjøpsmidlene til skolebiblioteket, feks gjennom elevrådet, slik at ikke alle bøkene blir filtrert etter voksnes syn på "bra" litteratur og leseglede til barna styrkes gjennom medbestemmelse.
2. **Eksposering** for bøker: Befolkningen må bli minnet på gleden ved og verdien av å lese gjennom et bredt spekter ulike formidlings aktiviteter og ulike plattformer, fysisk og digitalt. Bøker må løftes fram som selvfølgelig element i barn og unges hverdag. Litteraturformidling er også en viktig vei inn i bøker for ikke-lesende voksne, derfor er det avgjørende å ha økonomiske muskler til å lage god formidling også til minoriteter og andre målgrupper der det trengs mer arbeid for å nå ut. For samfunnet er det viktig
3. **Relevante** bøker: Sørge for at tilfanget av gode bøker er stort og bredt nok for alle målgrupper, ved å sørge for et mangfold av profesjonelle forfattere som kan leve av yrket. Forfatterøkonomien må styrkes for at også de som ikke kommer fra trygg middelklassebakgrunn skal ha råd til å utgi bøker. De tre viktigste inntektskildene for forfattere er boksalg, stipender og litteraturformidling, disse tre stolpene må jobbes med. Norsk forfattersentrum, som sikrer minimumslønn for forfatter oppdrag bør styrkes.

Gode eksempler på tiltak som bidrar til leselyst?

- Gode forbilder og ambassadører du kan kjenne deg igjen i som leser og snakker opp bøker.
- Mangfoldig litteraturformidling som når Litteraturhuset har Warsan Shire på besøk, og hun smetter inn ord og vitser på somali underveis, som selvsagt ga det norsk-somaliske publikummet et ekstra lag av gjenkjennelse, tilhørighet og følelsen av at litteraturen er relevant også for dem.
- Se på lesing som premie! – snu tankegangen om at lesing er straff og noe negativ som må overvinnes. Eksempel: engasjere elever i et mysterium, hvor de må løse praktiske problemer i etapper for å få tilgang til tekst som gir løsning.
- Litteraturhusets mentorprogram for barne og ungdomsbokforfattere laget i samarbeid med Forleggerforeningen, NFFO, NBU og Kulturtanken for å stryke deres forfatternes formidlingsevne slik at de kan nå ut enda bedre når de formidler litteratur til barn og unge, og dermed også styrke egen mulighet for inntjening ved formidlingsjobben slik at vi beholder dem i yrket og de får råd til å skape flere bøker.
- Den kulturelle skolesekken, som bør utvides også til barnehagen.
- Å la barne og ungdomsbok forfattere jobbe med produsenter som hjelper dem å utvikle et opplegg knyttet til bøkene sine, som skaper engasjement og medvirkning blant barn og unge. Vi lager produksjoner med tilpasset regi som fanger elevene fra første sekund, også de som kommer inn med lave forventninger og lav kjennskap til bøker fra før.
- World Book Day, der barn og unge får gavekort “tokens” og selv kan velge seg en gratis bok blant flere
- Engasjerende bøker som tar målgruppene på alvor. Ikke bare mer av det samme, men større mangfold, slik at hver leser får bøker akkurat de vil lese.

Vi ser frem til å fortsette å jobbe med dere for at Norge skal beholde en lesende, tenkende og kunnskapsrik befolkning!

Med vennlig hilsen
 Susanne Kaluza
 Stiftelsen Litteraturhuset